

Sanna Vienonen
IMPERIA-hankkeen sihteeri
Suomen ympäristökeskus

Hyviä käytäntöjä ja menetelmiä ympäristövaikutusten arviointeihin

Hankkeiden ympäristövaikutusten arviointeihin kohdistuvat odotukset ja vaatimukset ovat korkealla ja osin ristiriitaisia. Esimerkiksi samaan aikaan toivotaan yhtäältä yksityiskohtaista tietoa vaikutuksista ja toisaalta kansantajuista suppeaa raporttia, joka sisältää kaiken olennaisen. Kolmivuotisessa IMPERIA-hankkeessa on selvitetty hyviä käytäntöjä, kehitetty työkaluja ja laadittu ohjeistoja YVA-menettelyiden laadun ja vaikuttavuuden parantamiseksi.

Ympäristövaikutusten arviointien tulisi olla laadukkaita, kattavia ja vuorovaikutteisia, mutta samalla myös keskeisimpiä ympäristöriskejä tunnistavia sekä kestoaltaan ja kustannuksiltaan kohtuullisia. Niiden tulisi myös tukea ympäristön kannalta parempien ja kestävämpien ratkaisujen löytämistä.

Kolmivuotisessa IMPERIA-hankkeessa "Monitavoitearvioinnin käytännöt ja työkalut ympäristövaikutusten arvioinnin laadun ja vaikuttavuuden parantamisessa" (EU LIFE 11 ENV/FI/905) on selvitetty ja pyritty vastaamaan monissa eri yhteyksissä esitettyihin YVA-menettelyn kehittämishaasteisiin. Hanke on toteutettu yhteistyössä Suomen ympäristökeskuksen, Jyväskylän yliopiston, Oulun yliopiston Thule-instituutin, Ramboll Finland Oy:n ja Sito Oy:n kanssa. Euroopan unionin Life+ -rahasto, ympäristöministeriö, maa- ja

Kuva: Ympäristöhallinnon kuvapankki. Eero Saarela.

metsätalousministeriö sekä partnerit ovat rahoittaneet hanketta.

IMPERIAssa keskeisinä aihepiireinä ovat olleet sidosryhmäosallistuminen, järjestelmällisten menetelmien, kuten monitavoitearvioinnin, hyödyntämismahdollisuuksien demonstrointi sekä arviointien kustannustehokkuus ja havainnollisuus. Hankkeessa on selvitetty hyviä käytäntöjä sekä kehitetty menettelytapoja ja työkaluja, jotka soveltuvat olennaisten ympäristövaikutusten tunnistamiseen jo YVAN varhaisessa vaiheessa ja esimerkiksi ennakkoneuvottelumenettelyssä.

Useat hankkeessa kehitetyt, arviointeja tukevat malliesimerkit, ohjeistot ja työkalut tähtäävät arvioinnin järjestelmällisyyteen, ymmärrettävyyteen sekä siten YVAN laadun ja käytettävyyden paranemiseen. IMPERIA:n tuloksia on testattu erityyppisissä hankkeissa, kuten tuulivoimapuiston YVAssa sekä

Suomen ja Viron välisen Balticconnector-maakaasuputken YVAssa.

Huomiota varhaiseen osallistumiseen

IMPERIA:n tuloksissa painotetaan mm. varhaisen osallistumisen merkitystä sekä vaikutusten ja vaihtoehtojen merkittävyyden havainnollista ja yhdenmukaista arviointia ja kuvausta. Näillä pyritään siihen, että kaikki olennaiset vaikutukset tulevat tunnistetuiksi ja arvioituiksi riittävän perusteellisesti. Selvityksiä tulisi painottaakin olennaisiin vaikutuksiin, mikä voi tuoda kustannussäästöjä, kun ei-olennaisiksi arvioitujen vaikutusten selvittäminen tehdään kevyemmin.

YVA-konsultin asiantuntijaryhmän lisäksi niin kutsuttu yhteistyöryhmä nähtiin hyväksi foorumiksi parantaa osallistumista.

Menettelyllä on monia etuja. Se muun muassa lujittaa luottamusta eri osapuolten välillä ja tukee oppimista lisäämällä ymmärrystä muiden osapuolten tavoitteista ja näkemyksistä. Nämä ovat edellytyksiä yhteisymmärryksen löytämiselle etenkin hankkeissa, joihin liittyy intressiristiriitoja. Yhteistyöryhmään kutsutaan hankkeen keskeisten sidosryhmien edustajia, ja se kokoontuu useita kertoja hankkeen aikana. Ryhmällä ei ole yleensä päätösvaltaa, mutta se voi tuoda esille taustaryhmiensä näkemyksiä ja välittää niille tietoa suunnitelmista. Ohjelmavaiheessa yhteistyöryhmä kommentoi vaikutusarvioinnin kohdentamista ja painotuksia. Selostusvaiheessa tavoitteena on tuoda sidosryhmien näkökannat osaksi asiantuntijoiden tekemää vaikutusten arviointia sekä vaikutusten merkittävyyden arvioinnin perusteluita.

Vaikutusten merkittävyyden arviointi haasteellista ja kirjavaa

Vaikutusten merkittävyyden läpinäkyvä ja johdonmukainen arviointi sekä tulosten selkeä esittämistapa helpottavat osaltaan

”

Selvityksiä tulisi painottaakin olennaisiin vaikutuksiin, mikä voi tuoda kustannussäästöjä, kun ei-olennaisiksi arvioitujen vaikutusten selvittäminen tehdään kevyemmin.

YVAN kaikkien osapuolten, myös yhteysviranomaisten työtä. YVA-direktiivin muutosten (2014/52/EU) myötä yhteysviranomaisten tehtävät tulevat lisääntymään mm. siten, että heidän on tehtävä perusteltu päätelmä hankkeiden merkittävistä ympäristövaikutuksista.

Vaikutusten merkittävyyden arviointi on yksi tärkeimmistä ja vaikeimmista vaikutusten arvioinnin vaiheista. Ohjeistusta on niukasti saatavilla, minkä seurauksena käytännöt ja jopa käsitteiden määrittelyt ovat kirjavia. Esimerkiksi liikennehankkeissa on oma ohjeistuksensa ympäristövaikutusten arvioinnille ja hankkeiden vaikuttavuuden arvioinnille. Näissä ei ole kuitenkaan selkeitä ohjeita merkittävyyden arvioinnille.

Merkittävyyden arviointia on pidetty yhtenä kehittämiskohteena niin suomalaisten asiantuntijoiden keskuudessa kuin kansainvälisessä kirjallisuudessa. Arviointiraportin lukijan on vaikea seurata arvioinnin päätelyn logiikkaa, ellei kokonaisarviointia tehdä selkeästi perustellen. Yhtenäisten käytäntöjen soveltaminen ja edelleen kehittäminen on erityisen perusteltua, jotta eri hankkeissa tehtyjä vaikutusten arviointeja voidaan vertailla keskenään.

Tämän vuoksi IMPERIAssa on kehitetty järjestelmällinen lähestymistapa vaikutusten merkittävyyden arviointiin. Lähestymistapa perustuu kohteen herkkyteen ja hankkeen aiheuttaman muutoksen suuruuteen. Päätekijät jaetaan vielä osatekijöihin, joiden avulla muodostetaan arvio tarkasteltavan vaikutuksen merkittävyydestä. Näin muodostetun arviointikehikon käyttöä tukemaan on laadittu ohje, jossa on esimerkkejä vaikutusten merkittävyyden arvioinnin luokitteluausteikoista yli 40 vaikutusluokalle ja -tyypille.

Työkalu merkittävyyсарviointien havainnollistamisen tueksi

Arviointikehikon käytännön soveltamis-

ta tukemaan on kehitetty Excel-pohjainen ARVI-työkalu. Sen runkona on taulukko, johon kootaan asiantuntijoiden arviot vaikutuksen merkittävyyden osatekijöille. Käytännössä kukin arvioija täyttää omalle lomakkeelle arvionsa vaikutusten merkittävyydestä osatekijöittäin. Tiedot voidaan lukea automaattisesti työkaluun, joka tuottaa erilaisia yhteenvetotaulukoita ja kuvaajia. Näitä voidaan hyödyntää suoraan osana YVA-selostusta tai sen sähköisenä oheismateriaalina. Tämä tukee arvioinnin tulosten perustelemista ja selostuksen tiivistämistä, mikä on myös tärkeää YVA-menettelyjen tehostamisessa.

Työkalu edistää eri asiantuntijoiden arviointien yhdenmukaisuutta ja helpottaa siten selostuksen laatimista etenkin sellaisissa hankkeissa, joissa on useita asiantuntijoita. Työkalu on joustava, sillä esimerkiksi termit ja arviointiasteikot ovat käyttäjän muokattavissa. Työkalun ja kehitetyn lähestymistavan varjopuolena on isoissa hankkeissa työläys, jos samalla sapluunalla arvioidaan kaikki vaikutukset ja vaihtoehdot. Tämän vuoksi lähestymistapa ei välttämättä sovellu sellaisenaan nauhamaisten hankkeiden, kuten teiden tai voimalinjojen, vaikutusarviointeihin – varsinkaan kovin yksityiskohtaisella tasolla. Laaditussa ohjeistossa korostetaankin tapauskohtaisen harkinnan tärkeyttä soveltamistavasta päätettäessä.

Työkalut ja ohjeet julkisia

IMPERIA-hankkeen tulokset ohjeineen ja työkaluineen tulevat kaikkien saataville hankkeen kotisivuille <http://imperia.jyu.fi>. Yksi merkittävimmistä tuotoksista on Hyviä käytäntöjä ympäristövaikutusten arvioinnissa -raportti, joka on tarkoitettu kaikille, jotka osallistuvat ympäristövaikutusten arvioimiseen tai ovat kiinnostuneita niiden käytäntöjen kehittämisestä.

Raportista löytyy vinkkejä ja käytännön

”

Vaikutusten merkittävyyden läpinäkyvä ja johdonmukainen arviointi sekä tulosten selkeä esittämistapa helpottavat osaltaan YVAN kaikkien osapuolten, myös yhteysviranomaisten työtä.

esimerkkejä arvioinnin suunnitteluun, vuorovaikutukseen sidosryhmien kanssa, monitavoitearvioinnin hyödyntämiseen vaikutusten arvioinnissa, vaikutusten merkittävyyden arviointiin, vaihtoehtojen vertailuun sekä tulosten raportointiin. Aiheita on havainnollistettu ympäristövaikutusten arviointiin (YVA) liittyvillä esimerkeillä. Hankkeen aikana koostettujen ja kehitettyjen käytäntöjen ja menetelmien soveltamisalue on kuitenkin erittäin laaja. Niitä voidaan hyödyntää kaikentyyppisten ympäristöön vaikuttavien hankkeiden suunnittelussa sekä suunnitelmien ja ohjelmien ympäristövaikutusten arvioinnissa (SOVA).

Hankkeen aikana on pidetty vuorovaikutteisia ja antoisia seminaareja sekä koulutustilaisuuksia asiantuntijoille työkalujen käytöstä. Loppuseminaari järjestetään 9.11.2015 Suomen ympäristökeskuksessa Helsingissä ja se on avoin kaikille. Ilmoittautumisohjeet löytyvät hankkeen kotisivuilta. Lisätietoja hankesihteeriltä: Sanna Vienonen, Suomen ympäristökeskus, etunimi.sukunimi@ymparisto.fi. ■